
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК УКРАИНЫ

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

Первой Международной научно-методической конференции
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ

Первая Международная
научно-методическая
конференция
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ

посвящена

1 сентября – Дню Знаний

Секция:
Исторические науки

Киев, 1 сентября 2012

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК УКРАИНЫ
НАУЧНЫЙ ЦЕНТР СВЯЗИ И ИНФОРМАТИЗАЦИИ ВИТИ НТУУ “КПИ”

Научно-исследовательская лаборатория МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
Военный институт телекоммуникаций и информатизации Национального технического университета Украины
“Киевский политехнический институт” (ВИТИ НТУУ “КПИ”)

Кафедра “Применения средств радиосвязи”

Институт специальной связи и защиты информации Национального технического университета Украины “Киевский
политехнический институт” (ИССЗИ НТУУ “КПИ”)

Кафедра “Применения средств специальных телекоммуникационных систем”

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ

Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования
«Алтайская государственная педагогическая академия» (ФГБОУ ВПО «АлтГПА»)

Кафедра социальной педагогики и педагогических технологий

Негосударственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Благовещенский филиал
Московской академии предпринимательства при Правительстве Москвы» (НОУ ВПО БФ МосАП)

Кафедра мировой и региональной экономики

Кафедра Менеджмента, маркетинга, торгового дела и предпринимательства

Міждисциплінарні дослідження в науці та освіті: Историчні науки [Текст] /
Збірник праць Першої Міжнародної науково-методичної конференції (1 вересня
2012 р.): [Електронний ресурс]. Междисциплинарные исследования в науке и
образовании. – 2012. – №1 К. – Режим доступа URL: <http://www.es.rae.ru/mino/158>
(дата звернення: 14.09.2012).

Междисциплинарные исследования в науке и образовании: Исторические науки
[Текст] / Сборник трудов Первой Международной научно-методической
конференции (1 сентября 2012 г.): [Электронный ресурс]. Междисциплинарные
исследования в науке и образовании. – 2012. – №1 К. – Режим доступа URL:
<http://www.es.rae.ru/mino/158> (дата обращения: 14.09.2012).

© МАН

© РАЕ

© Авторский коллектив

Уважаемые коллеги!

Оргкомитет благодарит всех студентов, бакалавров, специалистов, магистров, аспирантов, докторантов, научных, педагогических и научно-педагогических работников, которые активно приняли участие в организованной Первой Международной научно-методической конференции **«МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ»**, посвященной 1 сентября Дню Знаний, организованный авторским коллективом учебных и научных заведений НТУУ «КПИ», г. Киев, Украина.

Голова оргкомитета

Козубцов Игорь Николаевич, к.т.н., профессор РАЕ, заслуженный работник науки и образования РАЕ. Ведущий научный сотрудник НИЛ Междисциплинарных исследований НЦЗИ ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Совголова оргкомитета

Ерохин Виктор Федорович, д.т.н., с.н.с., профессор. Заведующий кафедрой Применения средств специальных телекоммуникационных систем Институт специальной связи и защиты информации Национального технического университета Украины “Киевский политехнический институт”, (Украина, г. Киев).

Мароховский Леонид Федорович, д.т.н., профессор. Профессор кафедры Государственного экономико-технологического университета транспорта, (Украина, г. Киев).

Заместители головы оргкомитета

Иваньков Олег Анатолиевич, Заместитель заведующего кафедрой Применения средств специальных телекоммуникационных систем. Институт специальной связи и защиты информации Национального технического университета Украины “Киевский политехнический институт”, (Украина, г. Киев).

Масесов Николай Александрович, к.т.н. Старший научный сотрудник НЦЗИ ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Президиум организационного комитета

Ананьин Валерий Афанасьевич, д.ф.н., профессор. Профессор кафедры ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Безубко Лариса Владимировна, доктор наук по государственному управлению, профессор. Донбасская Национальная академия строительства и архитектуры, (Украина, г. Макеевка).

Гиенко Любовь Николаевна, к.п.н., доцент. Доцент кафедры социальной педагогики и педагогических технологий, ФГБОУ ВПО «Алтайская государственная педагогическая академия» институт психологии и педагогики, (Российская Федерация).

Гинзбург Михаил Давидович, д.т.н., профессор, академик Украинской нефтегазовой академии. Начальник отдела. Институт транспорта газа, (Украина г. Харьков).

Золотовская Людмила Алексеевна, к.ф.н., профессор. Профессор кафедры военно-социальной и воспитательной работы Военно-технического университета при Федеральном агентстве специального строительства (Российская Федерация).

Ильинов Михаил Дмитриевич, к.т.н., доцент. Преподаватель кафедры Применения средств радиосвязи ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Кайдаш Иван Никифорович, к.т.н., с.н.с. Ведущий научный сотрудник НИО НЦЗИ ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Кочетова Жанна Юрьевна, к.х.н. Старший преподаватель. Военный авиационный инженерный университет (Российская Федерация г. Воронеж).

Латышева Инна Валентиновна к.геогр.н., доцент. Доцент ФГБОУ ВПО Иркутский государственный университет, (Российская Федерация).

Мазор Сергей Юрьевич, к.т.н. Доцент кафедры Применения средств специальных телекоммуникационных систем ИССЗИ НТУУ “КПИ”, (Украина, г. Киев).

Макухин Владимир Леонидович, к.т.н. Старший научный сотрудник, ФГБУН Лимнологический институт СО РАН, (Российская Федерация)

Мельников Александр Григорович, к.гос.упр-я. Директор Международно-правового департамента Администрации Государственной пограничной службы Украины, (Украина,

г. Киев).

Москалева Людмила Юрьевна, д.п.н., доцент. Заведующий кафедрой социальной педагогики и дошкольного образования Мелитопольского государственного педагогического университета им. Богдана Хмельницкого, (Украина, г. Мелитополь).

Новикова Ирина Викторовна, к.э.н., доцент. Заведующий кафедрой мировой и региональной экономики Благовещенского филиала Московской академии предпринимательства при Правительстве Москвы (Российская Федерация).

Потемкин Владимир Львович, к.геогр.н., доцент. Старший научный сотрудник, ФГБУН Лимнологический институт СО РАН, (Российская Федерация)

Раевский Вячеслав Николаевич, к.т.н., с.н.с. Доцент кафедры Применения средств радиосвязи ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Семенюта Николай Филиппович, к.т.н., профессор, академик Международной академии связи. Почетный профессор. Белорусский государственный университет транспорта. (Республика Беларусь).

Стахов Алексей Петрович, д.т.н., профессор, академик Академии инженерных наук Украины, (Канада).

Стеценко Ирина Александровна, д.п.н., доцент. Декан факультета информатики и управления ФГБОУ ВПО «ТГПИ имени А.П. Чехова» (Российская Федерация).

Таршилова Людмила Сергеевна, к.э.н, доцент. Руководитель отдела системы менеджмента качества и инноваций. Западно-Казахстанский аграрно-технический университета имени Жангир хана (Казахстан).

Тен Евгения Петровна, к.п.н., Доцент кафедры профессиональной педагогики и инженерной графики Республиканское высшее учебное заведение «Крымский инженерно-педагогический университет» (Украина, г. Симферополь).

Черномаз Павел Алексеевич, к.геогр.н, доц, Доцент кафедры международных экономических отношений, ХНУ имени В.Н. Каразина, (Украина, г. Харьков).

Чупров Леонид Федорович, к.псих.н, профессор РАЕ. Главный редактор Электронного научного журнала «Вестник по педагогике и психологии Южной Сибири», (Российская Федерация, Хакасия, г. Черногорск).

Шептенко Полина Андреевна, к.п.н., профессор. Профессор кафедры социальной педагогики и педагогических технологий ФГБОУ ВПО «Алтайская государственная педагогическая академия» институт психологии и педагогики, (Российская Федерация, Алтайский края, г. Барнаул).

Содержание

МІГРАЦІЯ ТА РОЗСЕЛЕННЯ ПЛЕМЕН В ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І У I – IX СТ.	6
САМУЮЛЬ МОРЗЕ – ПИОНЕР ЕЛЕКТРИЧЕСКОГО ТЕЛЕГРАФА	14
УКРАЇНСЬКА УРЯДОВА ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.....	18
ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ФИГУРНОГО КАТАНИЯ НА КОНЬКАХ В КАЛИНИНГРАДЕ И КАЛИНИНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ	22
НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧЕНОГО ЯКОВА ЧЕПІГИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ ПОЧАТКУ XX ст.....	25
Библиографическая ссылка	33
Информационные партнеры	33
Об электронном научно-техническом журнале "Междисциплинарные исследования в науке и образовании"	34

УДК 94(477.7) "00/08"

МІГРАЦІЯ ТА РОЗСЕЛЕННЯ ПЛЕМЕН В ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І У I – IX СТ.

к.і.н. Сколуб М.В.

На початку першого тисячоліття територія Північно-Західного Причорномор'я знаходилася під контролем Римської імперії і була привабливою для різних народів, які засновували свої поселення, або як прикордонна місцевість, яку можна було використати для походу проти римської держави. З падінням Західної імперії в V ст. естафета переходить до Східної з центром у Константинополі. В цей час розпочинається велике переселення народів пов'язане з рухом багатьох народів та племен, які проходячи землями Північного Причорномор'я активно використовували її західну частину для тимчасових поселень, підготовки військових походів. Жодне з племен, яке перекочовувало або деякий час контролювало ці землі не залишалось на довгий час, поки в VI – IX ст. на ній не закріпилися слов'яни.

Мета статті полягає у спробі розглянути переселенські процеси багатьох народів та племен, які проходили землями Північно-Західного Причорномор'я в I – IX ст. і визначені тривалості перебування та контролю над ними.

Серед дослідників, які приділяли увагу переселенню народів і племен, можна виділити таких, що розглядали певні часові межі, або окремо взятий народ, плем'я чи групу племен. Про сарматське заселення земель Північно-Західного Причорномор'я є згадки в працях О.В.Симоненко [16, 17], М.Б.Щукіна [24], А.І.Мелюкової [10]. Поява готських племен у цій місцевості відмічена в праці готського історика Йордана [6], дослідженнях Б.Ч.Скржинської [19], К.М.Сюсько [20]. А.М.Бернштам [2] у своєму дослідженні звернув увагу на перекочовування гунів через землі Північного Причорномор'я. Про аварський період у Північному Причорномор'ї знаходимо у праці А.В.Скиби [18]. Слов'янське перебування в Західному Причорномор'ї та придунайських землях досліджено В.Головченком [4], О.В.Комаром [8], Л.С.Мельниковою [9], Ю.В.Павленком [12], О.М.Приходнюком [13], Т.І.Сапельняком [15] та ін. Спорадичні згадки дослідників про перебування різних народів в землях Північного Причорномор'я не дають повної історичної картини.

У Північному Причорномор'ї в I ст. н.е. помітно зростає чисельність сарматського населення. Античні автори згадували такі великі племена сарматів: аорси, сіраки, язиги, роксолани, алани. Сармати освоюють нові території, обживають Лівобережжя Дніпра, переправляються на правий берег, проникають у Середнє Подніпров'я, Північно-Західне Причорномор'я та Верхнє Подністров'я [16, 42-45]. Північно-Західне Причорномор'я у силу свого географічного розміщення було зоною тісних контактів різних племен, що сприяло значному перемішуванню традицій [10, 91].

Протягом I – II ст. н.е. у Подніпров'ї утворилося могутнє сарматське політичне об'єднання «Роксоланія», яке здійснювало контроль Лівобережної України, а на правому березі поширювалося до Дунаю [12, 251-254]. В I ст. н.е. аорси під тиском аланів переселилися у Дністро-Дунайське межириччя, межуючи на північному сході

з ареалом сарматів Середнього Подніпров'я. Тут було утворено об'єднання на чолі з царем Фарзоєм та Інісмеєм. Першому навіть вдалося встановити контроль над грецькою Ольвією [17, 62-75]. Аорси настільки посилилися, що зуміли примусити до союзу з собою племена Подунав'я – даків та бастардів, а також роксоланів [24, 80]. Аорси та роксолани вели війну з римлянами на Дунаї. Вони часто переходили ріку і спустошували римську провінцію Мезію [7, 108-115].

Наприкінці I ст. н.е. об'єднання Фарзоя та Інісмея під тиском алан сходять з історичної арени: монети Інісмея датуються 81-96 рр. [7, 116-119] Ослаблення аорсів сприяло піднесенню роксолан, які не пізніше кінця I ст. н.е. переселяються у Подунав'я. У 107 р. Римська імперія була змушена укласти з роксоланами договір про охорону за плату її кордонів, що було замаскованою формою виплати данини [12, 252-253].

В середині II ст. н.е. в степах Північно-Західного Причорномор'я з'явилась остання хвиля сарматських племен – алани. Особливо велике переколювання етнополітичної карти степів відбулося в III ст., що пов'язано з ростом могутності одного з угруповань аланів. Це угруповання аланів витіснило більшість кочівників і надалі виступило активним союзником готів. У 242 р. алани завдали поразки римським військам. В середині IV ст. вони були інтегровані в Готію [22, 84-85].

З південного узбережжя Балтійського моря германські племена готи, гепіди, тайфали, вандалі, ругії та інші близько 155 р. розпочали переселення в південному та південно-східному напрямках. З початком переселення пов'язують Маркоманські війни (167-180), коли приведені в рух готами вандалі обрушилися на племена маркоманів і квадів, що мешкали поблизу римських кордонів, а останні почали спустошувати римські провінції на Верхньому Дунаї [14, 95-96].

Переселення великої групи германських племен охопило і територію сучасної України. Просунувшись вздовж Південного Бугу до Чорного моря, готи ніби клином роз'єднали племена слов'ян на два ареали, які стали відомі у VI ст. під назвами склавіни та анти [21, 86].

Після довгої мандрівки готи, очолювані своїм королем Філімером, прийшли в землі Скіфії, «що називаються на їхній мові Оіум. Говорять, що та місцевість замкнута, оточена в'язкими болотами і вирами» [6, 27]. Питання про розміщення Оіума неодноразово привертало увагу дослідників. Робилися спроби ототожнити Оіум з Подунав'ям та іншими регіонами, але всі сходяться на тому, що землі, які звалися готами Оіум, знаходились в Північному Причорномор'ї, за рікою, по сусідству з якою простягались болота і трясовини [19, 195]. Готський історик Йордан повідомляв, що перше місцеперебування готів у Скіфії було біля болота Меотиди (Азовського моря), друге – в Мезії, Фракії і Дакії (Північно-Західне Причорномор'я), третє – на Понтійському (Чорному) морі, знову в Скіфії [6, 27-28].

В кінці 230-х рр. авангард готів з'явився на римському кордоні. У римських джерелах, починаючи з першої третини III ст. готи згадуються як жителі північно-західного берега Чорного моря. Перебування готів на Нижньому Дунаї чітко фіксується тільки з 30-х рр. III ст. З цього часу чисельність їх безперервно зростає [11, 234-235].

У 238 р. готи напали на Істрію. Цей рік, рік зміни чотирьох римських імператорів у громадянській війні, відмічається як початковий рік війни проти готів,

ім'я яких, в римських джерелах, згадується при цьому вперше. Останні монети Тіри і Ольвії датуються часом відразу після смерті Олександра Севера (235 р.). Розміщені поза імперським кордоном римські володіння вже декількома роками раніше стали здобиччю готів. У 238 р. готи вперше перейшли Дунай і найпівнічніше з мезійських прибережних міст, м. Істрополь стало місцем їх перемоги [20, 172]. Це був час правління короля Острогота (218-250) [19, 256].

Готський союз в цьому регіоні був із самого початку поліетнічним. Поряд з готами діяли інші племена: європейські алани, борани, гепіди, герули, карпи, уругунди-бургунди та інші. В працях деяких античних авторів ці загони часто виступали під загальною назвою скіфи, давнім синонімом терміну «варвари» [22, 92].

У 250 р. готи стали спустошувати Дакію, Мезію і Фракію. Римське військо на чолі з імператором Децієм виступило, щоб відбити нападників, проте у 251 р. було розгромлено королем готів Кнівою (близько 251-283) при Абрітті (на півночі сучасної Болгарії) [3, 336].

50-60-і рр. III ст. стають роками морських грабіжницьких походів, у які готи відправлялися з різних пунктів на узбережжі Північно-Західного Причорномор'я. Готи ймовірно відпливали від витоків Дністра та Дунаю. У 257-258 рр. ними були організовані напади на міста Віфінії. Були пограбовані Халкедон, Нікомедія, Нікея, Кій, Апамея, Пруса. У 262 р. готи переправились через Геллеспонт, дійшли до Єфеса. Вслід за цим відбувся похід вглиб Малої Азії, де вони проникли до Каппадокії в 264 р. Морські походи готів відбувались і на захід зі спробою переселитись, досягаючи Греції, де піддалися нападу Коринф, Спарта, Аргос і навіть Афіни. Готи побували біля берегів Афону, на островах Криті, Родосі, Кіпру та інших, намагались захопити Фессалоніку. Морські походи влаштовувались загонами, що збиралися з різних сусідніх племен. Загальне число варварів складало 300-320 тис. чоловік [19, 259-260].

У 271 р. готи, вандали і язиги увірвались до Паннонії. Хоча імператору Авреліану (270-275) вдалося перемогти, однак, враховуючи, як важко римлянам утримувати Дакію, він поступився цією провінцією варварам. Римська імперія в цьому ж році залишає свої володіння в Дакії. Після цього Дакію зайняли тай фали [20, 175].

Внаслідок територіальних конфліктів між варварами в 291 р. від Північного Причорномор'я до Нижнього Повіслення і Середнього Подунав'я, римські джерела вперше згадують одну з груп готів – тервіни (вони себе називали везір, їх називали також візіготи, пізніше – вестготи). Вестготи розташовувалися у Північно-Західному Причорномор'ї. На схід від візіготів жили гревтунги або грейтунги (їх ще називали – остроготи, пізніше – остготи) [14, 185].

У 323 р. загони готів були вигнані з Фракії Костянтином. У конфлікті, який спалахнув у наступному році між співправителями Римської імперії Ліцинієм та Костянтином, обидві сторони використовували сили готів. Вважають, що після перемоги Костянтин уклав з готами союз. Кордон по Дунаю став прозорішим, купці та інші жителі на обох берегах могли без особливих перешкод перетинати його. Територія готів розглядалася як частина імперії, хоча зі своїм статусом [3, 383].

Політико-економічне життя в Римській імперії протягом IV ст. перемістилося у

східні області: в 326 році імператор Костянтин переніс столицю із Риму до Візантії, а в 330 році перейменував її на Константинополь. Візантійська імперія стала спадкоємицею Римської імперії. Ромеї Візантії часто називаються в історичних джерелах також греками, а Візантійська церква – Грецькою.

Після того, як тюркомовні кочівники гуни в 375 р. завдали поразки остготам, держава Германаріха розпалась. Зіткнувшись у другій половині IV ст. з величезним нашестям гунських орд, Фрітігерн, один з вождів вестготів разом з Алавівом перевів своє плем'я, з дозволу імператора, на правий берег Дунаю в 376 р. Ніж загинути, аби стати данниками гунів, готи обрали для себе службу у римському війську [20, 185].

Вторгнення гунів до Східної Європи стало початком Великого переселення народів. Одержавши перемогу над північнокавказькими аланами в останній чверті IV ст., гуни вдерлися до Північного Причорномор'я. Зіткнувшись з готами гуни тимчасово припинили свій рух [2, 6]. До 30-х років V ст. гуни кочували в Північному Причорномор'ї здійснюючи напади на прикордонні території Східної Римської імперії. Близько 433 р. ставка гунів була перенесена в Паннонію (сучасна територія Угорщини та Австрії), продовжували здійснювати напади на Східну Римську імперію. По відношенню до Західної Римської імперії, до середини V ст., гуни виступали як союзники в боротьбі проти германських племен. В 455 р. в битві біля річки Недао в Паннонії гуни були розбиті і відійшли знову до Північного Причорномор'я: міцний союз розвалився. Помалу гуни зникли і їх ім'я ще довго зустрічалось в якості загального найменування кочівників Причорномор'я [1, 45,53-54].

У наступні сто років естафету у Великому переселенні народів перейняли слов'яни. Мешканці лісостепового Дністровсько-Дніпровського межиріччя відносно мало потерпіли від навали гунів, і завдяки їх протекторату зуміли протягом V ст. освоїти звільнені від готів та фракійців землі Північно-Західного Причорномор'я. Ці мешканці заклали основу пеньківської та іпотешти-кіндештської археологічних культур. Носіями пеньківської культури були анти, відомі з писемних джерел VI – VII ст., які створили політичне об'єднання. В складі міграційного потоку гунів ще в кінці IV – на початку V ст. група антив оселилася на середньому Дунаї [22, 98].

У VI ст. розпочався наступ антив разом із спорідненими склавінами на володіння Візантії. Анти свій удар спрямували на Балканський півострів. До середини VI ст. це були походи з метою захоплення полонених і здобичі. В цей час Дунай як кордон Візантії перестав існувати, анти вільно долали його, неодноразово брали придунайські міста, фортеці та гарнізони. В 547-548 рр. анти проникли вглиб Візантійської імперії і спричинили жахливі спустошення Іллірії (західна частина Балканського півострову) аж до Епідамна (сучасне м. Дуррес в Албанії). Анти розширили свою територію до нижнього Дунаю. Поступово вони почали діяти рішуче і вже в 550-551 рр. навіть наважилися на зимування на правобережжі Дунаю. Протягом наступних десятиліть розселення антив йшло дуже швидко і у 80-і рр. VI ст. привело до повної слов'янізації північних Балкан (територія сучасної Болгарії та колишньої Югославії). Слов'яни стали повновладними господарями освоєних ними земель [13, 26].

З середини V – до середини VI ст. анти домінували в Північно-Західному Причорномор'ї. У 50-х рр. VI ст. зі сходу у Причорноморські степи прийшов новий

кочовий народ авари. Від 568 р. у зв'язку з вторгненням аварів і заснуванням в Трансільванії (сучасна Румунія) Аварського каганату, почалися аваро-слов'янські війни, що на початку VII ст. призвели до розпаду антського політичного об'єднання. 602 р. сприймається як рік загибелі антського військово-політичного союзу. Цим роком датується остання відома в письмових джерелах згадка про антів. Авари здійснили каральний похід проти придунайських антів та їх військових дружин, що воювали на стороні Візантії. Їх поразка не означала, що об'єднання антів загинуло. З середовища антів вийшли відомі пізніше з руських літописів племена тиверців і уличів [22, 98, 100].

У степах Північного Причорномор'я в середині VI ст. з'явилися етнічно близькі гунам авари. Авари (у східнослов'янських джерелах – обри) – великий племінний союз, в якому провідну роль відігравали тюркомовні племена. Близько 557 р. авари з Уральсько-Каспійських степів перейшли Волгу, де підкорили своїх родичів – нащадків гунів – утигурів та кутригурів Приазов'я [8, 12]. У 558 р. до Візантії прибуло перше посольство аварів на чолі з Кандіхом. Вони пропонували Візантії військовий союз і просили землі для поселення. Відчуваючи неспроможність лише військовими засобами зупинити слов'ян, Юстиніан I зобов'язався платити аварському кагану Баяну щорічну данину, якщо кочовики будуть захищати дунайський кордон імперії від антів та склавинів. Наприкінці 50 – на початку 60-х рр. VI ст. аварські орди в спілці з кутригурами спустошили землі антів [4, 5].

Щодо питання про локалізацію аварів у межах Північно-Західного Причорномор'я, то тут важливі свідчення про їх контакти з Візантією та іншими племенами Подунав'я. В писемних джерелах згадуються досить часті посольства аварів до Константинополя, за час першої половини 60-х рр. VI ст. відомо про посольства 562 р. (до Юстиніана) та 565 р. (до Юстина). Є свідчення, що у цей період візити аварів до візантійської столиці були набагато частішими. В період правління Юстиніана авари систематично з'являлися в Константинополі з метою отримання дарунків. Така частота контактів аварів з Візантією, а також швидке включення в політику Центральної Європи, свідчить про те, що у період перебування в Північному Причорномор'ї, вони були локалізовані десь неподалік дунайського кордону Візантії, найімовірніше в степах Дністро-Дунайського межиріччя. Цей район найближчий до візантійського кордону та був зручним для перекочувань. На користь перебування аварів у межах окресленого регіону свідчить і етнодемографічна ситуація у Північному Причорномор'ї в першій половині – середині VI ст. У цей період причорноморські степи займали племена кутригурів, володіння яких на заході сягали Дністра, а тому авари, перекочувавши у Північне Причорномор'я, могли оселитися лише на захід від Південного Бугу. Описане спустошення аварами антських земель наприкінці 50 – 60-х рр. VI ст. стосувалося насамперед слов'ян Прутсько-Дністровського межиріччя та Побужжя [18, 81].

Переконавшись у слабкості Візантії після смерті Юстиніана I у 565 р., аварська племінна верхівка висувала до імперського уряду нові й нові вимоги щодо дозволу на поселення в межах держави, збільшення щорічної данини та інше. Цього ж року авари залишили Північно-Західне Причорномор'я, вторглися в Тюрінгію і воювали з королем франків Сигезбертом. До причорноморських степів авари вже не поверталися. Перебування аварів у Північно-Західному Причорномор'ї тривало від

п'яти до семи років [5, 28].

У 567 р. авари в спілці з германцями-лангобардами розгромили гепідів Трансильванії, що орієнтувалися на Константинополь, і захопили землі Потисся та Середнього Подунав'я, підкорили місцевих склавинів. Виник Аварський каганат – племінне об'єднання на зразок «варварських імперій». Спираючись на систему паннонських фортець «хрінгів», авари протягом більш ніж двох століть турбували своїми набігами ближчих і дальших сусідів [4, 5].

Точних та постійних кордонів каганат не мав. З 70-х рр. VI ст. авари почали систематичні вторгнення у Візантію. В 587 р. Баян спустошив Мезію (сучасні території півночі Македонії, півдня Сербії (Верхня Мезія), Північ Болгарії, південний схід Румунії, південь Молдови і Буджака (Нижня Мезія)), зруйнував Доростол (Силистрія), Сінгідун (на Дунаї), Маркіанополь (на західному узбережжі Чорного моря) [18, 82].

Внутрішня слабкість та повстання підкорених племен зумовили занепад військової могутності аварів. В VII ст. почався розпад Аварського каганату. Жорстока боротьба західних слов'ян проти аварів поклала край їх пануванню. Ускладнення зовнішньополітичної ситуації, міжусобиці та боротьба за владу серед аварської знаті сприяли остаточному занепаду каганату. В 626 р. головні сили аварів були вщент розбиті під Константинополем. В середині VII ст. авари були витіснені з Північного Причорномор'я, а Паннонія опинилася під впливом новоутворених держав — Болгарського царства та князівства Само. В 90-х рр. VII ст. основні аварські «хрінги» були знищені франками, і на початку IX ст. авари відступили за Тису і Дунай. В кінці IX ст. Аварський каганат остаточно занепавав під ударами угорців. Частина аварських племен відкочувала на схід, і про них більше в літописах згадки немає, інші були повністю асимільовані народами Західного Причорномор'я та Подунав'я [18, 83].

Південними сусідами антів були тюркомовні племена болгарів (їх називають ще протоболгарами). До кінця V ст. стають відомі два основних болгарських племені: утигури і кутригури. Вздовж південного берега Азовського моря та Дону розміщувалися утигури, а на північ і захід від них, в степах Північного Причорномор'я і пониззі Дунаю, мешкали кутригури. Кутригури неодноразово воювали з Візантією та її союзниками, здійснюючи набіги та походи. У 558 р. хан Заберган з болгаро-слов'янським військом зробив похід на Константинополь. На якийсь час кутригури увійшли до складу Аварського каганату близько 550 року. Після занепаду Аварського каганату кутригури в 633 р. воз'єдналися союзом з утигурами. Згодом в цьому племені народився майбутній хан Кубрат, який створив ранньосередньовічну державу Велика Болгарія. Центр цього об'єднання був у Фанагорії на Таманському півострові [22, 99, 101].

Після смерті Кубрата (близько 665 р.), його держава розпалася, оскільки була розділена між його численними синами. Болгарські племена розділилися на п'ять груп, кожна на чолі з одним із синів Кубрата. Один з них, Ісперх / Аспарух повів болгар на Дунай. Разом з ним пішов його брат Кубер. Спочатку Аспарух укріпився в дельті Дунаю, але після перемоги над візантійським військом у 679 р. протоболгари зайняли північно-східну частину Балкан, так виникає Дунайська Болгарія. Болгари на чолі з ханом Аспарухом, потрапивши на Балкани у 680 р., застали там групи

слов'янських племен (северів), з котрими утворили болгарсько-слов'янську державність. Болгари підкоряють слов'янські племена, які проживали поблизу, і одним з них доручають охороняти землі, що прилягали до аварів, іншим – наглядати за сусідніми з ромеями районами [23, 62, 162].

Допускають, що орда Аспаруха витіснила групу слов'ян, що заселяли північно-східну частину Балкан, і ті відійшли на територію України. Ці події пов'язують з повідомленням Нестора-літописця про розселення слов'ян з Подунав'я, яке лягло в основу дунайської теорії походження слов'ян [22, 102].

Час від занепаду аварського племінного об'єднання (друга чверть VII ст.) до появи на Дунаї угрів (середина IX ст.) був найсприятливішим для господарського і культурного опанування слов'янами Північно-Західного Причорномор'я та Нижнього Дунаю. На цій території жили слов'янські племена тиверців та уличів, яких ще називають «подунайцями». Серед розмаїття взаємовпливів, перехрещення первісних культур багатьох етносів у Північно-Західному Причорномор'ї виразно простежується традиція хліборобсько-скотарського побуту, матеріальної і духовної культури, яка зв'язувала місцеве населення з населенням земель, що склали пізніше ядро формування українського етносу. Ця традиція витримала випробування століть і відіграла важливу роль у подальшій історії цього краю [9, 10].

Назва тиверці, мабуть, виходить від назви фортеці Тура (Tvra, Turtis), в якій імператор Юстиніан I розмістив одне з антських племен, предків тиверців. Назва фортеці Тура, деяким чином пов'язана з античною назвою Дністра Тирас. Виходить, що тиверці (або турці) були дністровським племенем. За лінгвістичними даними, «тиверці» – це слов'янізована назва племені, яке у долітописний період носило самоназву «тюрці». Під час запозичення слов'янами тюрксько-болгарського етноніма «tuurik» його могли передати як «тивьрьць» [15, 11].

В різних літописах назва уличі читається по-різному (уличі, улучі, угличі, улутичі, лютичі, лучане). Деякі дослідники використовують форму угличі, яку вони виводять зі слова «угол» (кут), і допускають, що батьківщина угличів знаходилась в південній частині Бессарабії, яка є кутом між Прутом та Нижнім Дунаєм. Виходить, що етнонім міг отримати слов'янське забарвлення від «кута» – Онгоса (Буджака) [15, 10].

В Північно-Західному Причорномор'ї уличі й тиверці жили не окремими племінними масивами, а черезсмужно, тобто анклавними, у сусідстві один з одним. Уличі тут відомі з 864 р., а тиверці – з 885 р., вони з'явилися тут пізніше. Це підтверджується й археологічно – неукріплені поселення культури Лука-Райковецька, що пов'язуються з уличами, з'явилися раніше городищ із земляними валами, що пов'язуються з тиверцями [15, 11].

Дунайська Болгарія знаходилась у постійній конфронтації з Візантією. Угорці, що з'являються в причорноморських степах у 830-х рр., використовуються Візантією проти болгар на Нижньому Дунаї. Проте в 890 р. у степах між Дніпром і Дунаєм з'являються печеніги, які кочували на цих землях до початку XI ст. Вони домовляються з болгарами і в 896 р. змушують угорців піти у Паннонію. Угорці пройшли двома шляхами – через Нижній Дунай і через Трансильванію. Та частина угорських племен, що проходила в Паннонію через Трансильванію, пройшла і через землі уличів та тиверців. Потім тривала боротьба Київської Русі з уличами й

тиверцями, яка завершилася їх підпорядкуванням у 940-х рр. Київ зберігає свій контроль над їхніми землями до кінця X ст. З цього часу в Північно-Західному Причорномор'ї панують кочівники [15, 13].

Перше тисячоліття нашої ери було часом переселення багатьох різних за походженням племен та народів. В пошуках нових земель для проживання, вони часто впливали один на одного, змішувалися між собою, що в майбутньому відбилося в їх традиціях та культурі. Бурхливо ці процеси простежувалися в Східній Європі, на землях Північно-Західного Причорномор'я. Протягом I – IX ст. цими землями пройшли сарматські (аорси, роксолани, алани), германські (готи, гепіди, тайфали, готи в свою чергу створили союз до якого входили племена аланів, карпів, вандалів, язигів, уругундів-бургундів), тюркомовні (гуни, авари, болгари – які слов'янізувалися), слов'янські (анти, склавіни, уличі і тиверці) племена, поки в X ст. Північно-Західне Причорномор'я не опинилося під контролем Київської Русі та тюркомовних кочівників.

Список літератури:

1. Артамонов М.И. История хазар / М.И.Артамонов. - Л., 1962. – 270 с.
2. Бернштам А.Н. Очерки истории гуннов / А.Н.Бернштам. - Л., 1952. – 80 с.
3. Вегнер В. Рим. Начало, распространение и падение всемирной империи римлян / В.Вегнер: Т.2. – Минск, 2002. – 425 с.
4. Головченко В. «Звідки пішла руська земля...» (міжнародно-політичні обставини виникнення київської держави) / В.Головченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Міжнародні відносини. – 2006. - Вип. 33-34. – с. 4-10.
5. Дьяконов А. Известия Иоанна Эфесского и сирийских хроник о славянах VI – VII вв. / А.Дьяконов // ВДИ. – 1946. - №1. – с. 28 – 32.
6. Иордан. Гетика / Иордан. – М., 1960. – 90 с.
7. Карышковский П.О. Монеты Ольвии / П.О.Карышковский. - К., 1988. – 165 с.
8. Комар О.В. Населення степів Північного Причорномор'я VI –початку VIII ст. // Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.04 / О.В. Комар; НАН України. Ін-т археології. — К., 2002. — 20 с.
9. Мельникова Л.С. Східнослов'янська колонізація Південної Бессарабії (V – перша половина XIX ст.) // Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Л.С.Мельникова; Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова. — Одеса, 1999. — 18 с.
10. Мелюкова А.И. Памятники скифского времени лесостепного Среднего Поднестровья /А.И.Мелюкова // МИА. – 1958. - №64. – С. 5-102.
11. Моммзен Т. История Рима / Т.Моммзен: Т.5. – М., 2002. – 545 с.
12. Павленко Ю.В. Передісторія давніх русів у світовому контексті / Ю.В.Павленко. – К., 1994. – 322 с.
13. Приходнюк О.М. Дунайський регіон в історії східних і західних слов'ян (друга половина I тис. н.е.) / О.М.Приходнюк // Магістеріум. – 2001. – Вип. 6.: Археологічні студії. – с. 26-29.
14. Решабек Ф.В. Маркоманнские войны / Ф.В.Решабек. – Одесса, 1895. – 156 с.
15. Сапельняк Т.І. Уличі і тиверці в Карпато-Причорноморських землях (друга

половина IX – перша половина X сторіччя) // Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Т.І.Сапельняк; Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова. — Одеса, 2006. — 19 с.

16. Симоненко О.В. Міграції кочовиків давньої України за сарматської доби / О.В.Симоненко // Проблеми міграції. – 1999. - №4. – С. 39-45.

17. Симоненко А.В., Лобай Б.И. Сарматы Северо-Западного Причерноморья в I в. н.э. / А.В.Симоненко, Б.И.Лобай. – К., 1991. – 144 с.

18. Скиба А.В. Аварський період у Північному Причорномор'ї / А.В.Скиба // Магістеріум. – 2009. – Вип. 36.: Археологічні студії. – с. 80-83.

19. Скржинская Б.Ч. Вступительная статья, перевод, комментарий к «Гетика» Иордана / Б.Ч.Скржинская. – М., 1960. – 320 с.

20. Сюсько К.М. Готи в історії Європи / К.М.Сюсько // Carpatica – Карпатика. – Вип. 36. – Ужгород, 2007. – с. 164-189.

21. Терпиловский Р.В., Абашина Н.С. Памятники киевской культуры / Р.В.Терпиловский, Н.С.Абашина. - К., 1992. – 130 с.

22. Трубчанінов С.В. Історична географія України / С.В.Трубчанінов. - Кам'янець-Подільський, 2005. – 188 с.

23. Чичуров И. Византийские исторические сочинения / И.Чичуров. – М., 1980. – 192 с.

24. Щукин М.Б. Сарматы на землях к западу от Днепра и некоторые события в Центральной и Восточной Европе / М.Б.Щукин // СА. - 1989. - № 1. – с. 80.

К 175-летию изобретения телеграфного аппарата Морзе

УДК 656.254

САМУЮЛЬ МОРЗЕ – ПИОНЕР ЭЛЕКТРИЧЕСКОГО ТЕЛЕГРАФА

**к.т.н., почетный проф. БелГУТа, академик МАС Семенюта Н.Ф.
БелГУТ**

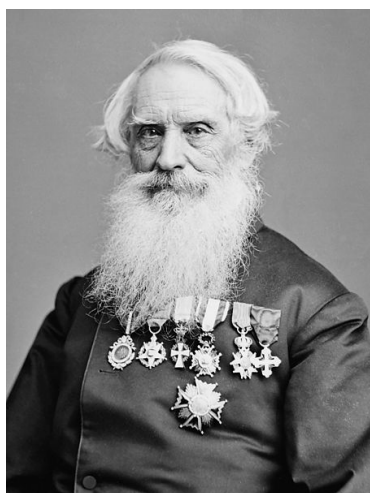
С древних времен было стремление народов к общению, передаче сообщений на расстояния, телекоммуникациям. Исторически первыми способами передачи сообщений были связаны с естественными сигналами способами передачи тех или иных сигналов простейшими акустическими и оптическими способами создания сигналов: – звук (трубы, рожки, барабаны) и свет (огонь костры дым) зеркальный, акустический и др. [1] Основным достижением на этом этапе развития телекоммуникаций было появление в . оптического телеграфа семафорного типа французского изобретателя Клода Шато (1763– 1806). В 1774 г. была построена и введена в эксплуатацию первая в мире практическая линия оптического телеграфа между Парижем и Лиллем протяженностью 225 км и состоящая из 22 станций. Станция оптического телеграфа представляла собой башню высотой 20-25 м, над крышей которой установлен металлический трехметровый шест, к которому крепились вращающиеся на оси горизонтальные перекладки (руки) длиной 3-4 м. Положение перекладин соответствовало определенным знакам сообщений. Наблюдатель на башне с помощью подзорной трубы принимал сигнал,

передаваемый с другой вышки, расположенной на расстоянии пятнадцати миль от первой. Получив сигнал, наблюдатель спускался вниз, устанавливал перекладины семафора и передавал сообщение на следующую башню [1].

В России в 1833 г. французский изобретатель Пьер Шато построил оптический телеграф от Зимнего Дворца до Кронштадта. В 1835 г. такой же телеграф был устроен между Зимним Дворцом, Царскосельским и Гатчинскими дворцами. В 1839 г. оптический телеграф был построен между С.-Петербургом и Варшавой с 149 башнями [2, 3].

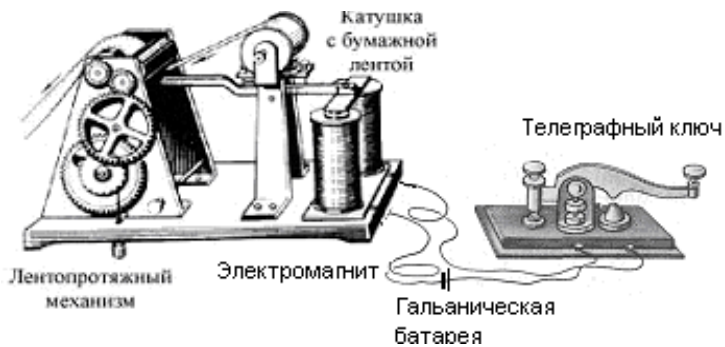
Сложность передачи и приема сигналов оптического телеграфа, малая скорость передачи сообщений явилась причиной поиска другие способы передачи сигналов. Появились телеграф со «смоляными фитилями», зеркальный телеграф, акустические телеграф и др. С появлением первых химических источников тока (гальванических элементов) во всех странах мира начались интенсивные разработки электрических телеграфов.

Идея электрических телеграфов завлекла специалистов и ученых различных профессий многих стран. За эти годы появились различные системы электрических телеграфов (электролитический, электрохимический, электромагнитный и др.) [2]. Первым в России и мире практически пригодном электромагнитным телеграфным аппаратом был мультипликативный аппарат русского востоковеда барона Павла Львовича Шиллинга (1786–1837). Телеграфные аппараты Шиллинга соединялись восемью проводами со сложной системой передачи и приема символов сообщений. Впервые аппараты Шиллинга были практически применены в С.-Петербурге для связи между Зимним дворцом и зданием Министерства путей сообщения. Это была также первая в мире линия электрического телеграфа. В то же годы американский художник-портретист Сэмюэль Финли Морзе (1798–1872), ничего общего не имеющего с техникой и, в частности с электричеством, путешествуя по Европе (1832 г.) увлекся идеей европейских изобретателей и ученых о передачи сообщений электрическими сигналами. В С.-Петербурге в начале 1832 г. Морзе стал свидетелем опытов Шиллинга.

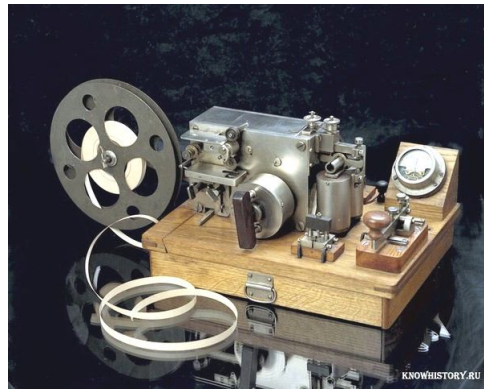

Самюэль Морзе (1798-1872)

Увиденный опыт натолкнул Морзе на мысль о создании системы передачи сигналов по проводам, с использованием сочетаний передачи «искр» (токов различной продолжительности). Эта идея охватила его и 4 сентября 1837 г., т.е. на пять лет позже изобретения Шиллинга, Морзе, в то время профессор живописи в только что открытом Нью-Йоркском университете, продемонстрировал электромагнитный телеграфный аппарат. Сигналы постоянного тока были переданы по проволоке длиной 1700 футов. Первым сообщением были слова «Удачный опыт над телеграфом сентябрь 4 1837».

а)

б)

Телеграфный аппарат системы Морзе:
а – образца 1844 г.; б – образца 1948 г.

Характерной особенностью аппарата Морзе была простота конструкция. Он состоял из передатчика – телеграфного ключа и приемника – электромагнита и часового механизма с системой колес, приводимых в движение гирей или пружиной. Часовой механизм предназначен для продвижения бумажной телеграфной ленты на которой чернильное колесико оставляло след в виде комбинаций коротких и длинных линий (точек и тире).

Преимуществом телеграфной связи на аппаратах Морзе было также то, что прежние системы телеграфа требовали множества проводов в линии связи, соединяющих передающий и принимающий сообщения телеграфных аппаратах. Так, для аппарата Шиллинга требовалось восемь проводов, а для аппарата Морзе всего только один провод (второй провод заменяла земля),

Работая над дальнейшим совершенствованием своего телеграфного аппарата, С. Морзе в 1838 году окончательно предложил код — сочетание коротких и длинных сигналов постоянного тока, изображаемых на ленте комбинациями короткими и длинными линиями (точками и тире), составило знаменитую азбуку Морзе. И в этом заключалось его второе и, без преувеличения, гениальное изобретение.

24 мая 1844 года была открыта телеграфная линия от Балтимора до Вашингтона протянувшаяся вдоль трассы железной дороги. Первым переданным сообщением были слова из Библии «Чудны дела твои, Господи!»

Новой возникшей проблемой для Морзе стала проблема: как передавать сигналы на большие расстояния, чтобы можно было соединить телеграфной связью оба побережья Америки? По совету американского физика и изобретателя электромагнитного реле Джозефа Генри (1797-1878), Морзе соединил отдельные телеграфные цепи в одну «гирлянду», вставив в каждую отдельную цепь свой источник тока и электромагнитное реле. «Гирлянда», соединенная в одну цепь, позволяла передавать сигналы на большие расстояния как эстафету, в том числе от Балтимора до Нью-Йорка. Так было положено начало дальней телеграфной связи с использованием простейшей трансляции телеграфных сигналов по принципу «эстафеты».

Телеграфные линии моментально оплели весь мир, состояние и слава Морзе умножились. Газеты и банки быстро нашли применение телеграфу. Морзе. Во

многих странах мира появились телеграфные агентства для передачи срочных новостей.

В России применение электромагнитного телеграфа Морзе началось в 1846—1847 гг. на Царскосельской железной дороге, соединяющей С.-Петербург с Царским Селом. Однако в 1848 году он же был закрыт. Причиной закрытия явились частые грозовые разряды (молнии), которые нарушали действие связи, а также частые кражи медной проволоки воздушной линии связи. Повторно электромагнитный телеграф Морзе на Царскосельской дороге был организован и открыт в 1856 г

Со строительством новых железных дорог России и увеличением ростом перевозок грузов и пассажиров возникла необходимость в дальней телеграфной связи Министерства путей сообщения с железными дорогами.

Для организации дальней телеграфной связи в России, в том числе на железных дорогах, была привлечена датская телекоммуникационная компания БСТО (Большое северное телеграфное общество, ныне GN Store Nord A/S), основанная в 1869 г.

Памятник Самюэлю Морзе

С Царскосельской железной дороги в России началось триумфальное использование телеграфной связи Морзе сначала для управления движением поездов и передачи служебных телеграмм, а затем для передачи служебных сообщений различными ведомствами и населением страны. 4 сентября этого года исполнилось 175 лет со дня первой демонстрации передачи сообщений с помощью телеграфных аппаратов Морзе. В общем же отметим, что по сроку практического применения (более 100 лет), телеграфному аппарату Морзе нет равных телекоммуникационных технических устройств.

Сэмюэл Морзе дожил до глубокой старости и умер 22 апреля 1872 года,

Телеграф Морзе 1837 года хранится в Национальном музее США, а его загородный дом признан историческим памятником. Еще при жизни в 1871 г. в Нью-Йорке в его присутствии ему был открыт памятник.

Литература

1. Кларк, А. Голос через океан / А. Кларк. – М. : Связь, 1964. – 238 с.
2. Каргин Д. И. Начало сигнального дела на наших ж.д. / Д.И. Каргин. – М.: НКПС «Транспечать», 1922. – 84 с.
3. Семенюта, Н.Ф. История электрической связи на железнодорожном транспорте (прошлое, настоящее, будущее) / Н.Ф. Семенюта, И.А. Здоровцов. – М.: ООО Издательский дом «Транспортная книга», 2008. – 326 с.

УДК 930.2 (477 : 430) «1917/1918»

УКРАЇНСЬКА УРЯДОВА ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

к.і.н. Єловських У.О.

Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Об'єктивне вивчення, переосмислення й неупереджене відтворення історії українсько-німецьких відносин доби Центральної Ради можливе лише за умови залучення якомога більшої кількості джерел. Зокрема, важливе місце у комплексі джерел з проблеми дослідження належить періодичній пресі українського походження. Не зважаючи на свій потенціал та ту обставину, що у вітчизняному джерелознавстві накопичено певний досвід опрацювання преси в якості джерела з історії міжнародних відносин [1], питання про інформаційні можливості української преси як джерела з історії українсько-німецьких відносин доби Центральної Ради досі залишалося поза увагою дослідників. Загальну характеристику висвітлення у пресі періоду національно-визвольних змагань зовнішньополітичного курсу українських національних урядів 1917 – 1920 рр. надав у своїх працях П.Губа [2]. Проте, детально на проблемах відображення у пресі урядового характеру українсько-німецьких взаємин автор не зупинявся. Отже, метою статті є аналіз інформаційного потенціалу урядової періодичної преси українського походження при висвітленні подій історії українсько-німецьких відносин доби Центральної Ради.

Видання урядового характеру посідають особливе місце серед інших періодичних видань, оскільки саме на їх сторінках відображалася офіційна урядова позиція із зовнішньополітичних питань. Зважаючи на досліджувану проблему, проаналізуємо джерельний потенціал та значення урядової періодичної преси на прикладі видань «Вістник Ради Народних Міністрів УНР» – офіційного органу уряду УНР, який на початку 1918 р. замінив «Вістник Генерального Секретаріату УНР», та «Вістей закордонної преси», що видавалися відділом закордонних інформацій у складі прес-бюро Департаменту державного видавництва Міністерства Генерального Писаря УНР.

Аналіз змісту «Вістнику Ради Народних Міністрів УНР» за лютий-травень 1918 р. засвідчив, що на його сторінках друкувалися головним чином офіційні документи з історії українсько-німецьких відносин: тексти угод, протоколів і договорів, укладених між УНР та державами Четверного союзу, урядові повідомлення, звернення, телеграми, накази по окремих міністерствах, які так чи інакше були пов'язані із перебуванням на території України австро-німецьких військ.

Зокрема, в номерах «Вістника Ради Народних Міністрів УНР» від 15, 18 і 21-го березня 1918 р. було опубліковано текст мирного договору та додаткових угод між УНР і державами Четверного союзу. Розміщення матеріалу на першій та другій сторінці газети, заголовок повідомлення крупними літерами свідчить про значення, яке надавалося цим публікаціям [3,с.1,2]. Текст договорів, надрукованих в газеті, повністю співпадав з українським текстом відповідних документів. Можна припустити, що метою публікації було офіційне повідомлення населення держави

про підписання мирного договору та пояснення німецької військової присутності, бо на той час, друковані видання були майже єдиним масовим засобом передачі інформації. Про це свідчить і «Оповідення від Української Центральної Ради до українського народу», надруковане зразу ж після тексту мирного договору в номері від 15-го березня 1918 р. В цьому документі повідомлялося, що «...Рада Народніх Міністрів постановила прийняти допомогу нових замирених сусідів – Германії і Австрії, щоб за помічю їх військ яко мога скорше очистити край наш» [4,с.2]. При цьому, автори звернення завіряли, що німецька допомога буде носити тимчасовий характер та не становитиме небезпеки для української державності. Тобто, шляхом публікації тексту договору та офіційних пояснень з приводу останніх подій в органі друку державного значення Центральна Рада та Рада Народних Міністрів оголошували для громадян УНР свою позицію в відношенні політичної ситуації.

Беручи до уваги, що саме в цей час Центральна Рада обговорювала питання про ратифікацію мирного договору, рішення про яку було ухвалено 17 березня 1918 р., то можна зробити припущення, що ця обставина і вплинула на оприлюднення мирного договору саме в номерах «Вістника» від 15-го та 18-го березня [5,с.1].

Ухвала про прийняття ратифікаційного закону від 17-го березня 1918 р. була надрукована теж на першій сторінці в номері видання від 2-го травня 1918 р., зразу ж після гетьманського перевороту. Слід зауважити, що визнання мирного договору було однією з умов підтримки німцями П. Скоропадського. Публікація ухвали Центральної Ради про ратифікацію договору на сторінках офіційного видання означала приєднання політики гетьманського уряду в цьому питанні [6,с.1].

Друк рішень та наказів по окремих міністерствах попереднього складу Ради Міністрів демонстрував такі політичні заходи, які не втратили свого значення для нової влади. Так, наприклад, серед наказів та розпоряджень по міністерству торгівлі і промисловості УНР було надруковано «Інструкцію Виставочному Комітету україно-австро-угорської промислової виставки 1918–1919 рр. затверджену п. Міністром торгу і промисловості І. Чопівським 19/IV 1918 р.», в якій визначався порядок проведення промислової виставки. Подібне оголошення свідчило про бажання українського уряду якнайшвидше організувати постачання промислових виробів з Німеччини і Австро-Угорщини, передбаченого змістом укладених договорів [7,с.4].

Інший орган друку – «Вісти закордонної преси» – являв собою інформаційний бюлетень, що містив огляд зарубіжних періодичних видань. Отже, це джерело є надзвичайно цінним, оскільки опосередковано залучає до джерельної бази дослідження історії українсько-німецьких відносин доби Центральної Ради закордонні періодичні видання.

З зарубіжних видань, повідомлення яких вміщувалися на сторінках «Вістей», найбільшу кількість становили німецькі та австрійські видання. Окремі статті наводились за російськими, англійськими, шведськими та швейцарськими газетами. Статті не містили коментарів. Матеріал закордонних газет, опублікований у «Вістях закордонної преси» за видовою приналежністю можна поділити на інформаційні повідомлення, аналітичні статті, офіційні документи.

Інформаційні повідомлення з німецьких та австрійських газет в квітневих номерах «Вістей закордонної преси» здебільшого були присвячені питанням,

пов'язаним із переговорами навколо укладання економічної угоди. Це пояснюється в першу чергу тим, що для Німеччини і Австро-Угорщини продовольча проблема стояла дуже гостро, тому перебувала в центрі уваги суспільства. Так, наприклад, в номері від 3-го квітня 1918 р. опубліковано повідомлення з Відня під назвою «Перші товари з України», згідно з яким з України було привезено: «... 7 вагонів стручкових плодів (гороху, фасоли, боби і т. п.), 17 вагонів цибулі, 1 вагон мила, 22 вагони олію, 1 вагон яєць, 1 вагон мазі до возів, 2 вагони обручів на автомобільні колеса, 15 вагонів порожніх мишків; до Бродів три вагони крупи і рису (отрубів)» [8,арк.9]. Решта повідомлень безпосередньо висвітлювали перебіг переговорів з економічних питань, погіршення становища Центральної Ради та втрату нею авторитету серед населення [9,арк.35-37].

Крім інформаційних повідомлень у «Вістях закордонної преси» друкувалися також статті аналітичного характеру. В номері від 8-го квітня 1918 р. була надрукована стаття з німецької газети «Zeit» австрійського вченого та депутата М. Фрідмана, який розмірковував над перспективами українсько-німецької співпраці в господарській сфері. Так, автор застерігав як з приводу занадто централізованої організації постачання товарів з України, так і з приводу здійснення поставок приватними особами, оскільки і те, і інше могло зіпсувати відносини. На його думку, треба було «...допустити до торгівлі обізнаних з краєм, населенням, а також зі своїм ділом» [10,арк.23].

Травневий випуск «Вістей закордонної преси» містив цікаву аналітичну статтю професора історії східної Європи Віденського університету Г. Іберсбергера, наведену за австрійською газетою „Neue Freie Presse“. Він вважав головною причиною поразки Центральної Ради спробу проведення соціалізації землі: «Рада стала жертвою своєї ошибочної політики. Над упадком її треба дуже жаліти, бо через це українська національна ідея зазнала тяжкого удару. Представителі цієї ідеї думали більш над переведенням соціалістичної програми, як над досягненням національних ідей. Винен в цьому здається майже повний брак свідомої української буржуазії» [11,с.3].

Матеріали офіційного походження на сторінках травневих номерів «Вістей закордонної преси» представлені здебільшого заявами урядовців та військових, опублікованих у німецьких та австрійських газетах, про непричетність Німеччини і Австро-Угорщини до перевороту. Зокрема, у номері «Вістей закордонної преси» від 10 травня 1918 р. наводиться текст офіційної заяви віце-канцлера Німеччини Ф. фон Пайера від імені канцлера про події в Києві наприкінці квітня. Арешт членів Центральної Ради, за його словами, був наслідком діяльності так званого «Комітету спасіння України», який планував повстання з метою «винищення всіх німецьких офіцерів». Водночас, віце-канцлер заперечував причетність німецького уряду до зазначених подій: «Арештування деяких осіб в Раді був самовільний крок місцевого Коменданта, за що його було усунено з посади. При обговоренні нового уряду на Україні фон Пайер заявив, що витворення нового уряду се чисто внутрішньо-українська справа, в якій німці не беруть жодної участі» [12,с.1].

Публікуючи подібний матеріал, німецький та австро-угорський уряди намагалися переконати власне населення і світову спільноту у невтручанні у внутрішні справи України, яку ж самі вони і визнали самостійною, суверенною

державою. З другого боку, публікація подібних статей в українському виданні урядового характеру, яке розповсюджувалося серед зацікавлених державних інституцій, було викликано бажанням нової влади запобігти поширенню чуток про вчинення державного перевороту німцями, переконати власну громадськість в відсутності зовнішнього впливу.

Отже, «Вісти закордонної преси» як історичне джерело з історії українсько-німецьких відносин з одного боку дають уявлення про те, що писали іноземні видання, з іншого боку – характер та тематика матеріалу, який друкувався в «Вістях» дає змогу краще зрозуміти позицію українського уряду.

Таким чином, цінність видань урядового характеру як джерел з досліджуваної проблеми полягає у тому, що на їх сторінках друкувалися найважливіші офіційні документи з історії українсько-німецьких відносин доби Центральної Ради, а також офіційні, інформаційні та аналітичні матеріали закордонної преси. Текст надрукованих в урядовій пресі офіційних документів є автентичним відповідним україномовним оригіналам. Коментарів чи оцінки ситуації з боку редакції ці публікації не містили.

Опрацювання та залучення періодичної преси до джерельної бази досліджень сприятиме подальшому поглибленню вивчення історії українсько-німецьких відносин доби Центральної Ради.

Список літератури

1. Кан А.С. Газета как источник по истории международных отношений / А.С. Кан // Источниковедение. Теоретические и методологические проблемы. – М. : Наука, 1969. – С.466–477.
2. Губа П.І. Висвітлення в пресі зовнішньополітичної діяльності України в період національно-визвольної революції 1917-1920 рр. / П.І. Губа // Історія України. Збірник наукових праць інституту історії України НАН України. – Вип.25. – К., 2004. – С. 153–162; Губа П. Висвітлення в пресі зовнішньополітичного курсу українських урядів доби національно-визвольної революції 1917–1920 рр. / П. Губа // Науковий часопис Національного Педагогічного Університету імені М.П. Драгоманова. Серія 6: Історичні науки : До 15-річчя кафедри історії України інституту історичної освіти. – Київ : НПУ, 2005. – Вип. 2. – С. 213–218.
3. Вістник Ради Народних Міністрів УНР. – Київ, 1918 р. – 15 березня; Вістник Ради Народних Міністрів УНР. – Київ, 1918 р. – 18 березня; Вістник Ради Народних Міністрів УНР. – Київ, 1918 р. – 21 березня.
4. Вістник Ради Народних Міністрів УНР. – Київ, 1918 р. – 15 березня.
5. Вістник Ради Народних Міністрів УНР. – Київ, 1918 р. – 15 березня; Вістник Ради Народних Міністрів УНР. – Київ, 1918 р. – 18 березня.
6. Вістник Ради Народних Міністрів УНР. – Київ, 1918 р. – 2 травня.
7. Там само.
8. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), ф. 2592, оп. 1., спр. 109, 144 арк.
9. Там само.
10. Там само.
11. Вісти закордонної преси. – Київ, 1918 р. – 15 травня.
12. Вісти закордонної преси. – Київ, 1918 р. – 10 травня.

УДК 796

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ФИГУРНОГО КАТАНИЯ НА КОНЬКАХ В КАЛИНИНГРАДЕ И КАЛИНИНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ

**к.п.н., доцент кафедры ТиМФКиС Глинчикова Л.А.
ФГАОУ ВПО «БФУ им. И. Канта»**

Актуальность исследования обусловлена тем, что одним из самых значимых средств и методов воспитания является спорт. В системе физического воспитания он используется для максимального повышения функциональных возможностей организма, высшего развития способностей, отвечающих требованиям избранного вида деятельности, для углубленного совершенствования соответствующих навыков и умений. Он представляет собой школу воспитания воли, эмоций и навыков нравственного поведения. В силу всего этого спорт вошел неотъемлемой частью в общественно-педагогическую систему подготовки человека к жизни, трудовой деятельности и военному делу [3].

С этих позиций мы исследовали общие тенденции исторического развития отдельных видов спорта в Калининградской области с учетом регионального своеобразия. Выбор методов исследования определился спецификой объекта, предмета исследования и характером поставленных задач.

В результате исследования накоплены материалы бесед, бесед и опросов с тренерами ДЮСШ, лекций по истории физической культуры, разработанные современные концепции развития физической культуры педагогическим коллективом факультета физической культуры и спорта Балтийского федерального университета имени Иммануила Канта (2006 - 2010 гг.; 2011 – 2015 гг.), данные, используемые в обмене опытом со специалистами других стран, в частности Германии, Белоруссии [2].

В Калининграде и Калининградской области фигурное катание на коньках появилось сравнительно недавно и развивается, к сожалению, медленно. В отличие от Санкт-Петербурга, где этот вид спорта начал свою деятельность с 1865 года, Калининград не может похвастаться своей популярностью. Калининград, Светлогорск, Гусев и Гурьевск - вот тот небольшой перечень тех городов, в которых встречаются крытые ледовые арены, предназначенные для профессионального занятия спортом. Существуют несколько спортивных школ, включающих в себя отделение по фигурному катанию на коньках. Однако, небольшое их количество не позволяет говорить о быстрой распространенности фигурного катания на коньках. Изложенная информация о текущем состоянии фигурного катания в Калининграде и Калининградской области, раскрывает сущность вопроса. Рассмотрим проблемы и причины низкой заинтересованности в фигурном катании на коньках.

В Калининграде на центральном городском стадионе «Балтика» 20 октября 2003 года сдан в эксплуатацию ледовый каток с искусственным покрытием, где проводятся занятия ряда спортивных секций - фигурное катание, картинг на льду, катание на коньках, хоккей [1]. На ул. Горького в Калининграде открыли новый физкультурно-оздоровительный комплекс. Подобное спортивное сооружение стало уже четвертым в нашей области (ранее физкультурно-оздоровительные комплексы

были открыты в Гусеве, Светлогорске и Советске). Комплекс на ул. Горького включает в себя ледовую арену размером 52 на 26 метров. В новом дворце спорта смогут заниматься до 700 детей в день. В Калининградской области в Гурьевском районе учащиеся школы №1 поселка Большое Исаково с сентября 2012 г. могут осваивать искусство катания на коньках не выходя из класса. В этом общеобразовательном учреждении реализован уникальный для Калининграда и области проект - в одном из кабинетов школы создан каток с искусственным покрытием, который позволит включить в расписание уроков физкультуры хоккей, керлинг и фигурное катание. Технология проста: в обычном классе пластиковое покрытие поливают специальной эмульсией. Класс-каток обошелся в 300 тысяч рублей из областного бюджета.

Но, несмотря на весомый вклад в развитие ледовых арен в последнее десятилетие, количество их также недостаточно, поэтому аренда льда слишком высока. Помимо этого, лед приходится делить между другими арендаторами: хоккеистами, керлингом, шорт-треком, а также посетителями массовых катаний. Поэтому, время на катке, выделенное под занятие фигурным катанием, недостаточное для видимого прогресса в короткий период времени.

В свою очередь хочется отметить качество льда, на котором проходят занятия. Большинство из арен имеют искусственное покрытие, что, хоть и незначительно, влияет на манеру скольжения и технику прыжка фигуриста.

Наиболее значимыми событиями в жизни юных фигуристов являются не столько изнурительные тренировки, хотя их значение не стоит недооценивать, сколько соревнования, к которым они так усердно готовятся.

Рассмотрим наиболее важные из проводившихся соревнований. 13 апреля 2012 года на ледовой арене ФОКа имени Е. М. Попова прошли классификационные соревнования калининградской комплексной детско-юношеской спортивной школы (КДЮСШ) по зимним видам спорта по фигурному катанию на коньках. В ноябре 2011 года областной школе фигурного катания исполнилось пять лет. За это время ее воспитанники уже неоднократно выезжали на зональные соревнования в Санкт-Петербург, а также на международные соревнования в Литву и Польшу.

В Калининградской области работают два отделения школы: в Калининграде и в Гусеве. Для фигуристов из города Гусева Калининградской области этот сезон стал первым. Осенью, в октябре восемь гусевских девочек поехали на свои первые соревнования в Калининград и успешно сдали на разряд юного фигуриста. В январе 2012 года из гусевского отделения школы приняли участие в соревнованиях (проходивших также в областном центре - Калининграде) уже четырнадцать фигуристов, из которых двое сдали норматив на третий юношеский разряд, а остальные вернулись домой с заслуженным разрядом «юный фигурист». Сейчас фигурным катанием в гусевском отделении областной школы занимаются 65 человек не только из Гусева, но и из близлежащих городов и поселков. В спортивно-оздоровительной группе занимаются самые младшие - ребяташки с трех лет. А в трех группах начальной подготовки тренируются мальчишки и девчонки в возрасте от пяти до десяти лет. Наконец, на ледовой арене гусевского физкультурно-оздоровительного комплекса впервые состоялись соревнования по фигурному катанию, уже третьи по счету для гусевских фигуристов. Всего участие в них

приняли 44 юных спортсмена из Гусева и Калининграда. В судейскую коллегия соревнований вошли президент Федерации фигурного катания на коньках Калининградской области Адольф Яковлевич Киреев, калининградские тренеры-преподаватели КДЮСШ Татьяна Викторовна Сураева (которая судила соревнования в качестве главного судьи), Людмила Федоровна Путилина, хореограф школы Людмила Семеновна Гусева (судья по музыке) и методист Ольга Ивановна Зеленевиц. От гусевское отделение областной школы фигурного катания представляли 20 человек. Свое мастерство судьям и зрителям демонстрировали Роберт Фелькер, Елена Александрова, Анна Зиброва, Дарья Евтух, Анна Марчук, Дарья Тишкова, Аделина Релишкайте, Дарья Устинова, Ариадна Дубовицкая, Дарина Сазонова. Многие стали призерами из числа воспитанников гусевского отделения школы. Бронзовым призером в своей группе стал Петр Пашевин. Вторыми стали Рафаэль Ганбаров, Лидия Бибяева и Вероника Зубец. Первые места в своих группах заняли Никита Юхневский, Маргарита Титкова, Егор Филиппов, Альбина Ледик, Екатерина Новикова и Каролина Савинцова.

По итогам соревнований, к концу первого сезона гусевское отделение школы фигурного катания насчитывает 26 спортсменов-разрядников. Из них 14 ребят имеют разряд «юный фигурист», а 12 человек – третий юношеский разряд.

27 февраля 2010 года на катке «Альбатрос» состоялся розыгрыш Кубка области по фигурному катанию. За период своего существования спортивная школа по фигурному катанию на коньках достигла некоторого развития, и воспитанники школы показали весьма неплохие результаты. Особенно гордятся наставники выступлением Ирины Кулинич. В 2012 году она заняла 15-е место на отборочном этапе первенства страны.

Всего год назад наши фигуристы числились в конце третьего десятка. Даже победительница турнира Яна Савельева не избежала ошибок. На сегодняшний день в своей возрастной группе Яна добилась наибольшего успеха, она во второй раз за последние шесть месяцев стала победительницей.

В спортивных школах фигурного катания на коньках учебно-тренировочные занятия для детей являются подготовкой к профессиональному спорту, поэтому предполагает большие нагрузки и требует от занимающихся детей и их родителей много времени и усилий, которыми не каждый может пожертвовать. Немногие могут рискнуть и воспитать талантливый спортсмена. Несомненно, важную роль в этом вопросе играют тренеры-педагоги, которых не так много в области. Для количественного и качественного увеличения кадрового состава приглашаются квалифицированные кадры из других регионов России и даже стран.

Давая оценку всему происходящему, следует отметить, что не все так безнадежно. Большое количество детей хотят заниматься фигурным катанием, а, как известно, спрос рождает предложение. Возможно предположить, что с годами школа фигурного катания на коньках станет центром воспитания молодежи и подготовки спортсменов высокого класса.

Таким образом, мы выявили, что фигурное катание на коньках в Калининграде и Калининградской области это молодой вид спорта, так как он начал развиваться в регионе в начале 2000-х годов и, за довольно короткий период, несмотря на некоторые недостатки, завоевывает популярность среди населения и снискал

популярность и авторитет за пределами региона. В улучшении продуктивности занятий, особое значение имеет ледовая арена. В настоящее время состояние развитие фигурного катания на коньках в Калининграде и области имеет положительный потенциал развития и является основой для изучения и внедрения в теорию и практику спорта в Калининградской области.

Список литературы:

1. Бирюков Л. В Калининграде будут кататься по искусственной «Балтике» // Специально для Правда. Ру. – Режим доступа: <http://www.pravda.ru/districts/northwest/kaliningrad/30-10-2003/39228-katok-0/>.
2. Глинчикова Л.А., Сахарова М.В. Тенденции исторического развития борьбы самбо и дзюдо в Калининградской области // Современные технологии физкультурно-оздоровительной деятельности в системе образования: Матер. VII междунар. науч.-практ. конф., посвященной 25-летию факультета физической культуры и спорта РГУ им. И. Канта, 23-25 октября 2008. Калининград: Изд-во РГУ им. И. Канта, 2008. С. 124 – 127.
3. Пельменев В. К. Развитие физической культуры и спорта в эксклавном регионе России (Социально-педагогические и организационные аспекты): Монография. Калининград, 2002. 337 с.

УДК 37.017

НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧЕНОГО ЯКОВА ЧЕПІГИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ ПОЧАТКУ ХХ ст.

к. пед. н., доцент Київського університету імені Бориса Грінченка
Богданець-Білоskalенко Н.І.

Постановка проблеми. У кожної людини є певні життєві періоди. Якщо їх розглядати з позицій фізіологічного буття, то загальноприйнятими для кожного вважаються періоди: дитячий вік, юнацький, зрілий і старість. Коли ж періоди стосуються індивідуальності видатних, то до вказаних долучаються справи і діяльність такого виду, який змінює, реформує, збагачує соціальне оточення в одній чи кількох галузях, залежно від проявів талановитості, здібностей інтелектуального спрямування та рівня свідомості, сили духу, що проявляється в морально-етичних вчинках через близьке – національне, космогонічне чи звужено професійне, яке стає загальнолюдським надбанням поза фізичним буттям індивіда. Адже творча діяльність індивіда – це автентичний закритий для інших світ, який постійно росте й формується упродовж усього життя творця. Тому, мабуть, не дивно, що світочів, великих особистостей здебільшого не визнають за життя. Сучасники сприймають таких вузькими рамками вимог політики й соціуму, сучасникам не зрозуміла месійна, пророча роль видатних. Мистецтво чи наука – не так і важливо. Творчість великих поцінувати по-справжньому можна з відстані часу, а отже – тільки нащадкам. В усій повноті й завершеності періоди життя великих сприймаються

після того, як вони йдуть у вічність і залишають нам свої надбання, книжки, праці.

Мета статті. Стосовно періодів життя і науково-просвітницької діяльності Я. Чепіги, варто заглибитися в історичні особливості епохи, в яку випало жити вченому, та особистісні прояви його наукових пошуків у теорії і практиці педагогіки, активній суспільно-громадській роботі, удосконаленні навчання і виховання школярів, зокрема, в річищі національної народної освіти, підручникотворенні.

Саме таке завдання ми ставимо в цій статті, розглядаючи періоди життя і діяльності Я. Чепіги представленням років і важливих дат в контексті поєднання історичних подій та подій у житті однієї людини, які певним чином переплітаються.

Виклад основного матеріалу. Життя і діяльність Я. Ф. Чепіги відбувається в контексті історичного періоду початку ХХ ст. – 1917 р.: 1917-1920 рр., 1920- 1930 рр. Умовно можна виділити, відповідно окремих років, два періоди. Проте така періодизація нам здається занадто поверхневою. Аналізуючи трудовий шлях учителя, вченого, організатора й керівника освіти, а також його наукові статті, посібники і підручники, приходимо до необхідності подати власну класифікацію періодів життєдіяльності Я. Чепіги в рамках певних суспільно-політичних обставин.

1875 рік – народження Якова Феофановича Чепіги. Прізвище – від матері, яке стане одним з його псевдонімів і походить воно з козацького роду. Від батька його прізвище Зеленкевич. Дитинство Якова минуло в бідній селянській родині в с. Мар'ївці Херсонської губернії, тепер – Миколаївська область.

На наш погляд, першим періодом вважаємо навчання Якова Чепіги, який охоплює 1892-1898 рр. Цей короткий, порівняно з іншими, відрізок часу має важливе значення в становленні особистості майбутнього вчителя, вченого, громадського діяча. На першому плані в цей період залишається формування Я. Чепіги як наполегливого, цілеспрямованого педагога-практика.

Початок офіційної освіти Я.Чепіги проходить у Грушевському двокласному народному училищі. У 1893 р. він був зарахований до Новобузької учительської семінарії, до вступу старанно готувався, адже вступних випробовувань (екзаменів) було аж 11 [2, 38].

Навчально-виховний процес у семінарії забезпечувався великою кількістю наочного матеріалу: таблиці, карти, фізичні прилади. Вивчалися предмети: Закон Божий, російська мова, арифметика, історія, педагогіка, географія, зоологія, геометрія, фізика, ботаніка, чистописання, мінералогія, співи, малювання, гімнастика. Улюблених у Зеленкевича не було. Всі навчальні дисципліни він відвідував із великим бажанням і наполегливістю. Уроки проводилися шість разів у тиждень, урок тривав 50 хвилин. Щодня – по сім уроків. Крім названих предметів, у семінарії ще можна було навчитися столярської справи та здобути музичну освіту. Особливо охоче учні відвідували оркестрові заняття, де навчали гри на скрипці, кларнеті, флейті, віолончелі, контрабасі.

Вимоги до навчання були високими. Класні журнали семінарії зберегли підсумкові оцінки Я. Зеленковича. Переважно четвірки, що показує його старанність у навчанні. Успішне навчання та відмінна поведінка стали підставою для призначення йому адміністративної стипендії в розмірі 10 руб. за 1892-93 навчальний рік. Траплялися випадки, коли з учнів знімали стипендію за незадовільні

оцінки, а то й виключали з навчального закладу за прогули та легковажне ставлення до навчання. Отже, навчатися в учительській семінарії було складно, потрібно докласти чималої працьовитості.

Після закінчення семінарії вихованцям видавалося Свідоцтво і характеристика. У Якова Зеленкевича в ній зазначалося: «здібності хороші, характер самолюбивий, запальний, дещо різкий у спілкуванні, на заняттях. Може бути призначений самостійним учителем, виявляє старанність і самостійність, хоча не завжди однаково» [4, 129]. Отже, Яків Феофанович Зеленкевич здобув у Новобузькій учительській семінарії, як на ті часи, досить пристойну освіту.

Новобузький період його життя відзначається напруженою працею семінарста, результати якої принесли йому вміння домагатися поставленої мети, виховали почуття відповідальності та розвинули волю і характер. Цей період відіграв фундаментальну роль у всьому подальшому житті Я. Чепіги. Здобуті перші навички педагогічного досвіду, всебічні знання – вагомий крок у майбутній педагогічній діяльності.

Після закінчення Новобузької семінарії у 1895 році, Якова Зеленкевича призначили вчителем Зелецького земського училища (Херсонська губернія, Одеський учбовий округ). Почався другий період – учительський. У наукових розвідках не знаходимо матеріалів про роботу Я. Чепіги саме в Зелецькому училищі. Очевидно, він не поїхав за призначенням з невідомих причин. Анкетні дані, заповнені власноруч, подають відомості про те, в 1895-1916 рр. працював у школах Донбасу. Так, у 1900-1901 рр. завідував курсами для дорослих у Луганську, а в 1908-1911 рр. очолював Народний університет Вознесенського рудника на Донбасі [1]. Взагалі, учительський період охоплює роки 1895-1916.

У 1917 р. Я.Чепіга переїжджає до Києва, про що йтиметься нижче.

Про учительську роботу Якова Феофановича в школах Донбасу, Катеринославщини збереглися дуже скупі відомості. Відомо тільки те, що він докладав чималих зусиль, виконуючи навчальні програми і вказівки Міністерства, щоб уникати будь-яких конфліктних ситуацій з начальством. Діти його любили, не боялися спілкуватися з учителем на теми народного слова, морально-етичні тощо. Свої спостереження за психологічними особливостями дитини, а також висновки про недосконалість навчання в шкільному процесі Я. Чепіга намагався не ставити у політичну площину, а переводив у наукову. В учительському періоді спостерігаємо, як молодий педагог у рутинному, часом не цікавому дитині навчанні, знаходить наукову мотивацію. Він обґрунтовує науково з урахуванням перспективи навчання і виховання в школах України.

Саме в цей період окреслюються кілька талантів учителя Чепіги Я.Ф. – дослідника-науковця і журналіста. Все, що він пише, не залишається формальними контактами для формування власного педагогічного досвіду. Я. Чепіга плідно співпрацює з українськими періодичними часописами, навіть з маловідомими газетами. Він висловлювався про стан освіти, навчання й виховання дітей у статтях, які схожі були більше на літературно-публіцистичні, і публікував у журналах «Світло», «Учитель», «Українська хата», газеті «Рада» та ін.

Перші наукові статті написані російською мовою і надруковані у відомому на той час педагогічному журналі «Оренбургский педагогический вестник» у 1907р.

Його статті знайшли місце в інших російських виданнях, таких, як «Для народного учителя», «Народный учитель». Пізніше в російській періодиці не друкувався.

Основні теми наукових статей учительського періоду були характерними не лише у практиці Я. Чепіги, а й усім школам України. Це, насамперед, навчання рідною мовою, низький рівень виховання і стан викладання різних предметів, слабка наочно-організаційна база та ін.

Найбільше Я. Чепігу хвилювала проблема становлення і розвитку національної школи. Творча співпраця з журналом «Світло» сприяла створенню «Проекту української школи», в якому автор Я. Ф. Чепіга зазначав, що відродження українського народу починається з народної школи, яка б давала справжню освіту, а не сурогат російського й українського змісту. «Проект» був надрукований у журналі «Світло» в 1913 році.

Працюючи вчителем, Я. Чепіга розмірковує про роль і значення учителя не тільки в школі, а й взагалі в суспільстві. У 1914 році він видає монографічну працю «Самовиховання вчителя».

В учительський період були видані інші праці. Зокрема «Проблеми навчання й виховання» (1913 р.), «Національність і національна школа» (1910 р.), «Грунтовні принципи нормальної школи» (1911 р.), «Народна освіта в Північно-Сполучних державах» (1911 р.) та інші. З огляду на обсяги статті ми не зупиняємося на аналізі змісту праць. Обмежуємося лише констатацією.

Таким чином, другий період життя і творчості, — період учителювання після закінчення Новобузької учительської семінарії (1895–1916 рр.) розкриває такі важливі чинники: наукова основа практики навчання і виховання в школі, розвиток журналістських та дослідницьких здібностей Я. Ф. Чепіги.

Третій період ми умовно називаємо громадсько-освітня та наукова діяльність. Він охоплює роки 1917 – 1920. Як ми вже згадували, в 1917р. Яків Феофанович Чепіга переїжджає до Києва.

Нагадаємо, історичний момент 1917 – 1918 років в Україні заключав у собі активізацію національного будівництва. І освіта в цьому не була винятком. У Києві функціонували прогресивні угруповання інтелігенції (Спиридон Черкасенко, Софія Русова та ін), Яків Чепіга поринає в науково-практичну діяльність, швидко знаходячи контакти з людьми, його природні організаторські якості проявляються в найкращому значенні: з великим інтересом до розбудови національної школи він виконує обов'язки завідувача народною освітою реформованого Київського повітового земства.

У 1918 р. отримує посаду експерта початкових шкіл у м. Києві. Вся його активна організаторська і науково-практична діяльність спрямована на розбудову нової освітньої системи в Україні. Я. Чепіга багатопланово бачить, якою повинна бути школа і приходиться до остаточного висновку – ідеї вільного виховання, яка була розроблена у науковій статті «Вільна школа, її ідеї й здійснення їх в практиці» (1918р.).

Історичні події впливають на долю окремої людини. Ця теза яскраво висвітлюється в біографії Я. Чепіги. Так. 1917-1920 роки в Україні – це буремні події, коли перевірялися на стійкість різні форми державності. Українська Народна Республіка під управлінням Центральної Ради – березень 1917 р. – квітень 1918 р.;

Українська держава гетьмана Скоропадського – 29 квітня – 14 грудня 1918 р.; Українська Народна Республіка у Директорії – грудень 1918 р. – 1920 р.; Українська Соціалістична Радянська Республіка, поки, зрештою, не утвердилася надовго. Зміна урядів, як засвідчують історичні дати, значно впливала на освіту, створюючи нестабільність під впливом політики. У такий надзвичайно суперечливий час Яків Чепіга разом з іншими передовими педагогами, вченими продовжує відстоювати ідеологію національної школи. Зокрема, він бере активну участь у діяльності Наркомосу УРСР, розробляє положення про трудову школу, програми оновленого типу. Продовжує публікуватися на сторінках періодичних видань, висвітлюючи назрілі проблеми освіти.

У цей період побачила світ ціла низка статей педагогічного спрямування, а саме: «Соціалізація народної освіти» (1917), «Тимчасові програми для нижчих початкових шкіл на 1918-1919 шкільний рік (критичний нарис)» (1918-1919), «Школа і освіта на Україні» (1918-1919), «До трудової вільної школи!» (1918-1919) та інші.

Яків Чепіга у своїх працях висловлював ідеї трудової, вільної школи, обґрунтовуючи новими вимогами до освіти, що диктувалися новим часом, який наступив після перемоги соціалістичної революції. Вчений постійно тримав у полі зору освітню політику, на будь-які переміни одразу реагував написанням статей. До прикладу, своє незадоволення Гетьманатом він критично подає у статті «Завдання моменту» (1918). Негативне ставлення до політики більшовиків, які в 1919 р. окупували Київ і частину України, педагог висловлює у статті «Школа й освіта на Україні».

Аналізуючи біографічні матеріали та інтенсивну науково-педагогічну й видавничу діяльність, робимо висновок, що особливо активною вона була саме в 20-ті роки, у період суперечливого і бурхливого розквіту культури й освіти в Україні.

На 20-ті роки Я. Чепіга покладав великі надії у створенні системи вищої освіти. Він організовує Київський інститут народної освіти (КІНО), де викладав курси: «Трудові процеси», «Організація установ соцвиху», «Методика початкового навчання», а також обіймав посаду декана, потім – проректора, отримав звання професора.

Водночас, працюючи у Київському інституті народної освіти, Я. Чепіга не припиняв наукової діяльності, багато писав і друкувався у педагогічних часописах таких, як «Шлях освіти», «Радянська освіта», «Вільна українська школа» та ін. На 20-21 роки ХХ ст. припадає його плідна робота в дошкільних дитячих закладах, він – завідувач дошкільним відділом секцій дитячих будинків Київської губерніяльної народної освіти, також працював заступником губсоцвиху Київщини. Окрім цього, в 1920 р. Яків Чепіга організовує в Києві відкриття Педологічного інституту, який потім буде реорганізовано в Науково-дослідну кафедру педології, де вчений очолить секцію практичної педології.

Власна педагогічна концепція Я. Ф. Чепіги набирає викінченості якраз у 20-ті роки минулого століття – період інтенсивної творчої діяльності. Суть цієї концепції полягає в тому, що вчений розглядає процес виховання в широкому розумінні – керований педагогом саморозвиток дитини на основі педологічних знань про фізіологію, спадковість, індивідуальні психофізіологічні дані дитини. В основу

навчально-виховного процесу педагог покладав трудовий метод, активну працю самого вихованця. У середині 20-х з'являються його твори педологічного спрямування.

Підсумовуючи розгляд третього періоду життя і творчості Я. Чепіги (1917-1920 рр.), узагальнюємо наше припущення про те, що цей період є найбільш інтенсивним, активним як у педагогічному, організаторсько-громадському, так і в науковому самовиявленні.

Наступний період, четвертий, ми визначаємо назвою – підручникотворення. Умовно він обрамлюється 1920 – 1935 роками. Обґрунтування подаємо нижче.

Історичні події в Україні впливали на освіту постійно. А з кінця 20-х років починається радянська політизація в освіті, культурі взагалі. Ідеологія комуністичної партії поступово починає підпорядковувати літературу, науку. Політичне позерство і закличні пафоси з'являлися у пресі, мистецьких народних заходах. Починають набирати виразної політичної демагогії в питання педагогіки. Концепції Я. Чепіги в освіті не відповідали партійному курсу науки і практиці шкільництва. Вченому доводиться часто вступати у політику як в усній формі спілкування, так і в своїх статтях. Його науково-педагогічний досвід потрапляє під прискіпливий контроль з боку владних освітянських структур. У 1933 р. він був звільнений з роботи за мотивацією «скорочення тематики». Ці причини зумовили його тимчасовий відхід від активної практичної діяльності. Яків Чепіга зосереджується на створенні підручників. Хоча підручникотворенням він займався весь час, в інші періоди, але це було справою допоміжною. Тепер же він присвятив усю творчість, сили і талант роботі над написанням і видавництвом книжок навчально-виховної проблематики. Особливо важливою ділянкою в освіті педагог-учений вважав початкову школу. Для забезпечення методичною та навчальною літературою молодшу школу він упорядкував цілу низку навчальних книжок: «Веселка. Граматка до науки читання та писання» (1922 р.); «Веселка» (1925 р.) – читанка для першого року навчання; «Веселка» (1925 р.) – друга та третя читанки після букваря; «Промінь. Читанка. Рік другий» (1926 р.); задачки для початкового навчання (1924-1925 рр.) та ін.

Я. Чепіга також пише підручники для дорослих. Зокрема, «Буквар для шкіл грамоти» (1933 р.), «Методичні поради до букваря для шкіл грамоти» (1934 р.), створив методичні посібники для вчителів «Методика навчання в трудовій школі першого концентру (1930р.), «Читання й робота над книжкою в першому концентрі політехнічної школи», «Методичні поради до роботи з читанкою першого класу» (1934 р.).

Цей далеко неповний перелік книжок, виданих Я. Чепігою саме у період 1920-1935 рр. є переконливим доказом його титанічної праці, чіткого усвідомлення – виконувати найголовніше в складних умовах.

Він писав свої книжки відповідно до тогочасних вимог навчання і далекоглядних поглядів на підручникотворення для майбутнього України. І справді, його навчально-методичні посібники та підручники виконали неабияку роль у розвитку української освіти в першій третині ХХ ст. та стали міцним фундаментом майбутнього підручникотворення для національної школи.

Останній період, п'ятий, охоплює роки 1935-1938. Стисло зупинимося на його

розгляді.

Незважаючи на складні суспільно-політичні обставини, що склалися навколо вченого, він все-таки працює як учений, дослідник, педагог. 1925-1926 роки – Харківська науково-дослідна кафедра педагогіки; 1935-1936 р. – Білорусія, очолює кафедру педагогіки Могилівського педагогічного інституту; з 10 серпня 1936 р. до 23 листопада 1936 р. працює завідувачем педагогічною частиною середньої школи № 317 м. Москви. До 1 липня 1937 року виступав з лекціями в педагогічному інституті Сталінабада.

Аналізуючи життєдіяльність Я. Чепіги у роки з 1925 до 1937, замислюємося над реаліями, які супроводжували вченого. Часто змінювати роботу доводилося заради матеріального виживання та боротьби за утвердження світлих ідей освітньо-педагогічного спрямування. Педагог уже відчував послаблення свого здоров'я.

В 1937 р. занедужав і зліг, доглядали його доньки Марія та Миліца, у батька було хворе серце, пізніше стане відомий діагноз – гемокаліт (різке зниження серцевої діяльності).

Радянсько-знищувальна система невідступно розкручувала жорстокий маховик над долями розумних, талановитих, непокірних комуністичним постулатам.

Позитивні зміни в українській освіті поступово стискувалися лецатами різних підозр, нашіптувань і доносів. Останні роки життя Я. Чепіги сповнені трагічних наслідків. У 1937 р. він був заарештований за версією участі в антирадянській націоналістичній організації та проведенні терористичних акцій проти керівництва партії і уряду. Цього ж року засуджений на 10 років заслання. Рішення було переглянуто і скасовано Харківським управлінням НКВС у 1940 р., термін засудження скоротили до 5 років. Проте Я. Чепіга так і не дізнався про «жест доброї волі» з боку влади. Немолодий і хворий, він помер у 1938 р. на засланні у Севвостлазі Сусуманського району Магаданської області [3]. Було йому 63 роки. Похований на тюремному цвинтарі.

Сумно визнавати, що цей період закінчується передчасною смертю, трагічний фінал тернистого шляху від простого вчителя до вченого, до якого спочатку прийшло визнання і слава. Адже в 1926 р. широко відзначався 30-літній ювілей науково-педагогічної діяльності Я. Чепіги, на святкуванні в Харкові тоді були присутні представники громадських організацій, урядових інституцій, наукових, літературних, студентських об'єднань. Його ювілей визнавався як свято української педагогіки й школи, «свято не тільки для самого ювілянта, але й усього учительства» [5, 72].

Проте серед щирих шанувальників таланту Я. Чепіги були й ті, які слідкували за кожним його кроком, виконуючи замовлення чинної влади. За славою ховалася жорстока заздрість і ненависність. Справжнє визнання прийшло значно пізніше, коли сучасні вчені, дослідники ретельно вивчають педагогічну, творчу спадщину Я. Ф. Чепіги. А його концепції та ідеї стали в пригоді і основній освітній системі України.

Висновок. Підсумовуючи викладений матеріал, узагальнюємо думку про те, що в наукових матеріалах історіографії життя і діяльності вченого відсутнє чітке визначення періодів, вони не класифікуються за роками, тому ми притримувалися довільного викладу. Аналізуючи життєдіяльність вченого, педагога, громадського

діяча відповідно до історично-суспільних умов епохи, виділяємо п'ять періодів.

Кожний з окреслених періодів розкриває сходження Я. Чепіги до певної вершини розквіту його здібностей педагога, вченого, активного діяча за становлення прогресивної освітньої системи в Україні.

Список літератури:

1. Анкетний листок; заповнений Я.Ф. Чепігою 7 квітня 1925р.// Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 166, оп. 12, спр. 8384
2. Березівська Л.Д. Формування педагогічного світогляду Якова Чепіги / Лариса Дмитрівна Березівська // Шлях освіти. – 2000. – №4. – С. 38-41.
3. Болтівець С. «... з надією на кращу долю» / Сергій Болтівець // Світло. – 1998. – № 4 (10). – С. 58-60.
4. Свідоцтво про закінчення Новобузької учительської семінарії Якова Зеленкевича. – ДАМО (Державний архів Миколаївської області), ф. 137, оп. 1, спр. 422, арк. 129.
5. О.Г. Ювілей Я.Чепіги: хроніка й інформація // Радянська освіта. – 1926. – №4. – С. 70-72.

Библиографическая ссылка

Сколуб М.В. Міграція та розселення племен в північно-західному Причорномор'ї у I – IX ст. // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 К; URL: www.es.rae.ru/mino/158-1004 (дата обращения: 14.09.2012).

Семенюта Н.Ф. Самуюль Морзе – пионер электрического телеграфа // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 К; URL: www.es.rae.ru/mino/158-1017 (дата обращения: 14.09.2012).

Єловських У.О. Українська урядова преса як джерело з історії українсько-німецьких відносин доби Центральної Ради // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 К; URL: www.es.rae.ru/mino/158-1021 (дата обращения: 14.09.2012).

Глинчикова Л.А. Тенденции развития фигурного катания на коньках в Калининграде и Калининградской области // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 К; URL: www.es.rae.ru/mino/158-1120 (дата обращения: 14.09.2012).

Богданець-Білокаленко Н.І. Науково-просвітницька діяльність вченого Якова Чепіги в контексті розвитку педагогічної думки в Україні початку ХХ ст. // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 К; URL: www.es.rae.ru/mino/158-1121 (дата обращения: 14.09.2012).

Информационные партнеры

<http://lomonosov-msu.ru/>

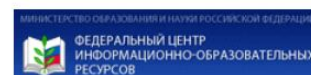
<http://www.msu.ru/>

<http://www.osvita.org.ua>

<http://agora.guru.ru/>

Спасибо, всем кто принял активное участие в информировании!

Об электронном научно-техническом журнале "Междисциплинарные исследования в науке и образовании"

Электронный научно-технический журнал "МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ", публикующий статьи по проблемам междисциплинарным исследованиям в различных предметных областях, заявления о новых теоретических и практических результатах диссертационных исследований, которые позволят формировать у научных и научно-педагогических работников междисциплинарной научно-педагогической компетентности.

Электронный научный журнал "МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ" создан и зарегистрирован на издательской платформе RAE Editorial System Российской Академии Естествознания (РАЕ), которая первой после развала СССР приступила к формированию единого научно-информационного пространства без границ.

Адрес электронной почты: redaktor_mino@mail.ru

Сайт журнала в Интернете: <http://mino.esrae.ru/>

Редакция журнала приглашает к сотрудничеству учёных и разработчиков новых направлений, студентов, бакалавров, магистров, аспирантов, докторантов и всех, кому небезразлично формирование научной точки зрения междисциплинарной научно-педагогической компетентности ученых.

Заинтересованным представленной в журнале информацией, следует обращаться к главному редактору журнала Козубцову Игорю Николаевичу (kozubtsov@mail.ru). По этому же адресу обращаются желающие задать вопросы авторскому коллективу и принять участие в обсуждении публикуемых материалов.

Доступ к журналу бесплатный.

При цитировании ссылка на журнал <http://www.es.rae.ru/mino/> или <http://mino.esrae.ru/> обязательна. Перепечатка материалов журнала только по официальному согласованию с редакцией.

Условное обозначение!

sm – семинар;

k – конференция;

sp – симпозиум;

kg – конгресс;

г – рекламное издание.

Учредитель

Междисциплинарная Академия Наук (МАН), Научно-исследовательская лаборатория "Междисциплинарных исследований"

Главный редактор

Козубцов Игорь Николаевич, кандидат технических наук, профессор Российской Академии Естествознания, заслуженный работник науки и образования Российской Академии Естествознания

Заместители главного редактора

Масесов Николай Александрович, кандидат технических наук.

Члены редакционной коллегии Междисциплинарная призма на составе членов экспертной редакционной коллегии:

***1. Архитектура * Беззубко Лариса Владимировна, доктор наук по государственному управлению, профессор, Донбасская национальная академия строительства и архитектуры, (Украина, г. Макеевка).

*** 11. Педагогические науки * Москалева Людмила Юрьевна, д.п.н., доцент, Заведующий кафедры социальной педагогики и дошкольного образования Мелитопольского государственного педагогического университета им. Богдана Хмельницкого, (Украина, г. Мелитополь). *Стеценко Ирина Александровна, д.п.н., доцент, Декан факультета информатики и управления ФГБОУ ВПО «ГГПИ имени А.П. Чехова» (Российская Федерация). * Гиенко Любовь Николаевна, к.п.н., доцент, Доцент кафедры социальной педагогики и педагогических технологий, ФГБОУ ВПО «Алтайская государственная педагогическая академия» институт психологии и педагогики, (Российская Федерация).

*** 13. Психологические науки * Чупров Леонид Федорович, к.псих.н, профессор РАЕ, Главный редактор Электронного научного журнала «Вестник по педагогике и психологии Южной Сибири», (Российская Федерация, Хакасия, г. Черногорск).

*** 16. Технические науки * Мараховский Леонид Федорович, д.т.н., профессор, Профессор кафедры Государственного экономико-технологического университета транспорта (Украина, г. Киев). * Стахов Алексей Петрович, д.т.н., профессор, академик Академии инженерных наук Украины, (Канада). Ерохин Виктор Федорович, д.т.н., с.н.с., профессор. Заведующий кафедрой Применения средств специальных

телекоммуникационных систем Институт специальной связи и защиты информации Национального технического университета Украины “Киевский политехнический институт”, (Украина, г. Киев).

*** 20. Философские науки * Ананьин Валерий Афанасьевич, д.ф.н., профессор, Профессор кафедры ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев). * Золотовская Людмила Алексеевна, к.ф.н., профессор. Профессор кафедры военно-социальной и воспитательной работы Военно-технического университета при Федеральном агентстве специального строительства (Российская Федерация).

*** 21. Химические науки * Кочетова Жанна Юрьевна, к.х.н., Старший преподаватель, Военный авиационный инженерный университет (Российская Федерация г. Воронеж).

Участников из Украины

«До опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати дисертації, належать ... друковані тези, доповіді та інші матеріали наукових конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіль тощо.»

«Апробація матеріалів дисертації на наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах, школах тощо обов'язкова.»

Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07 березня 2007 р. №423.

Участников из РФ

«К опубликованным работам, отражающим основные научные результаты диссертации, приравниваются работы, опубликованные в материалах международных конференций»

Положение о порядке присуждения ученых степеней от 14.10.2002. Утверждено постановлением Правительства Российской Федерации от 30.01.2002 г. №74.

Научное издание

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

**Первой Международной научно-методической конференции
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ**

Секция:

Исторические науки

Подписано к печати 20.09.2012.

Формат 21х29.7.

Электронное издание.

Гарнитура Times New Roman.

Тираж 3 экз. Заказ 1.